



שומרים על הלילה. שביל החלב והכוכבים הזצפים בשמי הלילה במכתש רמון צילום גל ביסמוט

חשיבות בית הגידול הלילי

מה שפוגע יותר מכל בעטלפים הוא כמובן הרס בתי הגידול שלהם. חלק גדול מההרס נעשה באמצעות זיהום אוויר - תופעה שהמודעות אליה נמצאת עדיין באפולולית. אם אינכם גרים במדבר, סביר להניח שכשאתם יוצאים מבתכם לצפות בשמי הלילה אתם לא רואים דבר חוץ מירח, כמה כוכבים מעומעמים ובעיקר זוהר אדמדם שמציף את השמים וממסך את כל מה שמאחוריו, כמו אלפי כוכבים, מטאורים תועים או שביל החלב, שבו היינו צופים בילדותנו ללא מאמץ. תאורת הלילה מציפה את כדור הארץ וזולגת לחלל תוך כדי בזבז אדיר של אנרגיה וחודרת לסביבה הטבעית. "הנזק שגורמת תאורת הלילה אינו מוגבל רק לבעלי חיים ליליים כמו עטלפים, חרקים או עופות", אומר ד"ר לידר. "תאורה לילית משפיעה קשה גם עלינו, בני האדם. יש לנו שעון טבעי שכל היצורים החיים על כדור הארץ התאימו את עצמם אליו בשלושה מיליארד וחצי השנים האחרונות - סיבוב כדור הארץ סביב השמש. כשיש תאורה רבה מסביב בשעות החשכה הגוף אינו מזהה 'לילה' והמוח אינו מפריש מלטונין - הורמון חיוני לבריאות הגוף - זה הוכח בניסויים מדעיים". כדי לשמור על הלילה, פשוטו כמשמעו, וכדי להגן על עצמנו וגם על עטלפים ועל חיות אחרות הפעילות בלילה, אנו חייבים להפחית את התאורה המוגזמת והבזבזנית שלנו, אומר ד"ר לידר. הפעולות שנעשות בעניין כוללות תיאום עם גורמי תכנון של ערים וכבישים ועם הצבא, שמירה על משטרי תאורה שפוגעים כמה שפחות בחיות הפעילות בלילה והצבת תאורה מדויקת שהאור שלה מכוון למטרת התאורה ואינו מתפזר סביב. אורכי הגל של תאורת הLED הזולה שמשמשת להארת כבישים ומבנים פוגעים בבעלי החיים, ולכן הרשות פועלת מול כל גופי התשתיות בארץ להתקנת נורות LED בעלות אורכי גל מזיקים פחות (לסרטון קצר בנושא שמירת שמי הלילה סרקו את ה-QR). דבר נוסף הוא קידום הכרזה על שמורות אור כוכבים, שמורות שבהן שמי הלילה ומראה הכוכבים נשמרים במלוא תפארתם. לאחרונה הגישה רשות הטבע והגנים מועמדות להכרה במכתש רמון כשמורת אור כוכבים בינלאומית בשל המראות יוצאי הדופן של שמי הלילה והכוכבים שבו.



ועלינו לבדוק מדוע זה קורה. אנחנו רוצים לבצע מעקבים מדויקים יותר אחר אוכלוסיית העטלפים הארצית בתקופות שונות של השנה, בהתאם לצרכים הפיזיולוגיים שלהם ולהשתנות בתי הגידול עם חילופי העונות. זה מצריך כמובן מעקב לאורך יותר מעונה אחת, ותוכנית הניטור הארצית שאנו מפעילים היא צעד חשוב בכיוון הנכון".

וחלק הפכו נדירים ממש. אנו חייבים לשמור עליהם - לא רק מפני שהם מועילים לאדם, אלא בעיקר כי הם חלק מהמגוון הביולוגי והם בעלי תפקיד חיוני במערכות אקולוגיות רבות". פגיעה נוספת בעטלפים נגרמת מריסוס חרקים בחומרי הדברה. רוב העטלפים בארץ ניזונים מכמויות גדולות של חרקים ולכן הם חשובים להרעלה מצטברת. "חלק מהעטלפים אוכלים חרקים באוויר, חלק אוכלים חרקים על צמחים וחלק ניזונים מפרוקי רגליים כמו עקרבים", אומר ד"ר לידר. "הם מעניקים שירותי הדברה ביולוגית יוצאים מן הכלל.

יורוֹבָאָטְס ועונת הטיולים

בעיה נוספת שממנה סובלים היונקים המעופפים היא הפרעה של מטיילים באתרי המשכן שלהם, במיוחד בתקופת החורף - שבה חלק מהעטלפים נמצאים בהיברנציה (תרדמת חורף), ובאביב - עונת ההמלטה וגידול הצאצאים. "בחורף אנו סוגרים את מערות המשכן של העטלפים למטיילים. כשקר, העטלפים נכנסים להיברנציה ומורידים את טמפרטורת הגוף שלהם", אומר לידר, "אם מטרידים אותם עם רעש, עם אורות פנסים או עם מצלמות הם צריכים לעבור מפעילות אפס למצב של בריחה - להתעורר ולעבור לטמפרטורת עבודה של כ-40 מעלות. הדבר גורם לנזק עצום ועטלפים רבים מתים מכיוון שהם מכלים בזמן הבריחה את כל מצבורי האנרגיה שאגרו כדי לעבור את החורף. אצל מינים אחרים העונה הרגישה היא באביב, כשהנקבות המיניקות תליות במערות עם הצאצאים הצעירים עליהן. אם מפריעים להן הצעירים נופלים ומתים. במעקב אחרי פעילות העטלפים במסגרת תוכנית ניטור ארצית לעטלפים שמפעילה רשות הטבע והגנים, ניכרת בשנים האחרונות ירידה משמעותית באוכלוסיית העטלפים בחלק מהמערות המטוילות ביותר, כמו מערת עלמה שבגליל העליון. כדי לשמור על העטלפים, הצטרפה ישראל לפני שנה ליורוֹבָאָטְס (Eurobats) - האמנה האירופית להגנה על עטלפים ולשימורם. "זה משתלב לא רק עם בעיית זיהום האור (ראו מסגרת) אלא גם עם הרבה נושאים סביבתיים אחרים, כמו טורבינות רוח - שעטלפים ועופות נפגעים מהן", אומר ד"ר לידר. "אנחנו עורכים סקר שנתי ב-80 אתרים של שיחור מזון, של משכן ושל רבייה ולומדים איך לפעול בהמשך. לפי הסקרים נראה כי במרבית האתרים יש יציבות בפעילות העטלפים, אך במקומות מסוימים יש מגמת הפחתה בפעילות



עטלפי חרקים מהמין יזנוב גדול. פעילים בלילה בחסות החשכה צילום איל ברטוב

עטלפים - לא מה שחשבתם

מרבית בני האדם רואים בעטלפים, החיים בחסות החשכה, יצורים דוחים ומפחידים ונרתעים מהמפגש עמם. מה שרבים אינם יודעים הוא שהעטלפים מהווים שליש ממיני היונקים בארץ, שאין באמת סיבה לפחד מהם ושהם בעצם מועילים מאוד לאדם. על עטלפים, על החיים בלילה ועל מה שביניהם

כתב: אריאל קרס

ומהמסתורי גורם גם לסקרנות ולעניין אצל רבים. כדי להעלות את המודעות לחשיבות העטלפים במגוון הביולוגי, קיימנו בשנים 2012-2013 את פרויקט 'שנת העטלף', שבמסגרתו ערכנו פעילויות חווייתיות והסברתיות על עטלפים וקיבלנו תגובות מצוינות מהקהל" (ראו פעילות לרגל יום העטלף בעמ' 44). העטלפים מיוצגים בארצנו על ידי 32 מינים - שליש ממיני היונקים בישראל, לדברי ד"ר לידר. מהם רק מין אחד מוזיק לאדם, והוא עטלף הפירות. עטלף זה, שבסך הכל רוצה לטעום וליהנות מפירות הקיץ המתוקים הוציא שם רע לכל העטלפים כשגרים נזקים לחקלאות בשנות ה-50 וה-60. התגובה הייתה, כמעט כרגיל, מזיקה וחסרת כל פרופורציה. "משרד החקלאות הרעיל את עטלפי הפירות בזרחן אורגני. זה לא חיסל את עטלפי הפירות, אבל כמעט חיסל את שאר המינים המועילים לאדם", מספר ד"ר לידר. "חלק מהמינים מתקשים להתאושש עד היום

כשאני מטייל בשבילי הקיבוץ בשעות הלילה ורואה עטלפים מעופפים סביבי, אני מרגיש שאני בידיים בטוחות. היצורים האפולוליים והמלבבים האלה זוללים חרקים תוך כדי תעופה וירטואוזית וחיינית וסועדים את לבם בנקבות היתוש המציקות מוצצות הדם. ואולם, אף על פי שהעטלפים ברובם מביאים תועלת לבני האדם, רובנו מסתייגים ומפחדים מהם. שמענו סיפורי אלף לילה ולילה על האופן שבו הם מוצצים דם ומסתככים בשערן של נשים, וראינו מספיק סרטים שבהם הם מוצגים כיצורי לילה אפלים. הוסיפו לזה את המיתוסים של דרקולה הערפד בעל הניבים המחודדים - ותבינו מדוע העטלפים אינם פופולריים במיוחד.

"יש בעיה לשווק את החשיבות של העטלפים במארג האקולוגי, כי בעיני רבים הם 'מכוערים', פועלים בלילה ומסתוריים", אומר ד"ר נעם לידר, מנהל אגף אקולוגיה בחטיבת המדע של רשות הטבע והגנים, "אבל הפחד האנושי מהחשוך

עטלף חרקים ממין פרספון צילום עזרא חדד

